

Sjostakovitsj 1

Celloconcert

Sibelius

Suite 'Pelléas et Mélisande'

o.l.v. Gordan Nikolić, viool
Torleif Thedéen, cello

vr 25 oktober
TAQA Theater De Vest
za 26, ma 28 oktober
Het Concertgebouw

Twee Russen en een Fin

Het had makkelijk gekund: een ontmoeting tussen Sibelius en Sjostakovitsj. Per slot van rekening woonden ze een tijdlang in Helsinki en Leningrad relatief dicht bij elkaar. Een ontmoeting is er echter nooit van gekomen. Toen Sjostakovitsj nog studeerde, hield Sibelius het muzikale leven voor gezien. Dertig jaar lang leefde hij teruggetrokken zonder zich nog op enige wijze met muziek te bemoeien. In 1957 overleed hij op de respectabele leeftijd van 91 jaar. Een jaar later zou Sjostakovitsj de eerste noten van zijn *Celloconcert nr. 1* op papier zetten. Met de 19e-eeuwse Arenski hadden beiden niet veel gemeen, of het moet de drankzucht zijn waar Sibelius en Arenski hun leven lang mee worstelden ...

Voor Tsjaikovski

Tussen alle Russische muzikale reuzen van de tweede helft van de negentiende eeuw neemt Anton Arenski een wat bescheiden plek in. Dat neemt niet weg dat hij als docent aan het conservatorium van Moskou grootheden als Rachmaninoff en Skriabin op weg heeft geholpen in hun carrière. De Russen zelf hebben zijn verdienste meer op waarde geschat, want in 1987 werd er op Antarctica een gletsjer naar hem vernoemd. Zijn leermeester Rimski-Korsakov beweerde dat hij eerst sterk door hem beïnvloed werd, maar zich later vooral door Tsjaikovski liet inspireren. Arenski had inderdaad een grote bewondering voor de 20 jaar oudere Tsjaikovski. Een jaar na diens dood schreef hij ter nagedachtenis een reeks variaties op een thema van hem, dat hij opnam in zijn *Strijkkwartet op. 35*. Het was gebaseerd op een melodie van een van Tsjaikovski's *Kinderliederen op. 54*. Het strijkkwartet heeft een bijzondere bezetting van viool, altviool en twee cello's. Hierdoor krijgt de samenklank een mooi donker timbre, dat prachtig past bij het weemoedige lied van Tsjaikovski. Bij de première van het *Strijkkwartet* oogstte het deel met de variaties zoveel lof, dat de componist er een bewerking voor strijkorkest van maakte. In deze versie groeide het uit tot het bekendste werk uit het oeuvre van Arenski.

Voor Rostropovitsj

Het *Celloconcert nr. 1* van Dmitri Sjostakovitsj is onlosmakelijk verbonden met cellist Mstislav Rostropovitsj. Beiden hadden in hun muzikale ontplooiing veel te lijden onder het Russische regime en waren nauw verbonden in hun verzet daartegen. Met de dood van Stalin in 1953 was er enige verlichting in de hardvochtigheid van de dictatuur gekomen, zeker toen enkele jaren later ook het beruchte culturele decreet van Zdanov werd opgeheven. Eindelijk was het weer mogelijk om zonder politieke intenties puur muziek te schrijven.

Een van de eerste werken die Sjostakovitsj in deze periode componeerde, was een celloconcert. Vooral Rostropovitsj was blij met dit initiatief. Hij had al jaren een soloconcert van de componist willen hebben, maar had er nooit om durven vragen. In 1959 voltooide Sjostakovitsj het werk in korte tijd en bracht het naar Rostropovitsj met de mededeling dat het 'niet meer was dan een deuntje dat ik wat verder heb uitgewerkt'. De cellist was razend enthousiast en studeerde het stuk binnen vier dagen in. Met een pianist ging hij naar het huis van Sjostakovitsj, waar met een oude bandrecorder een opname werd gemaakt.

Nog hetzelfde jaar vond de première plaats in het conservatorium van Leningrad. Kort daarna stond Rostropovitsj erop dat het concert meeging naar de Verenigde Staten voor een culturele uitwisseling tussen beide landen waar hij en Sjostakovitsj verplicht aan deel moesten nemen. De Amerikaanse première met het Philadelphia Orchestra onder leiding van Eugene Ormandy was een doorslaand succes. De dagen daarna werd het werk op plaat opgenomen. Sjostakovitsj was nauw betrokken bij de opname en voor het eerste zag men de altijd nerveuze, trillende en kettingrokende componist vrolijk en ontspannen. De opnameleider herinnerde zich later dat Sjostakovitsj honderduit praatte en lachte. Hij genoot van de ongedwongen sfeer waarin het simpelweg muziek maken zonder enkele bijbedoeling voorop stond. Dit was een luxe die hij in zijn thuisland nog nooit had meegemaakt.

Het eerste deel van het *Celloconcert* is gebaseerd op het indringende DSCH-motief (de noten D-Es-C-B(H)), een muzikale notatie van zijn initialen. Het tweede deel bestaat uit drie onderdelen die in elkaar overlopen. Een lang *moderato* heeft een lyrisch, maar triest thema dat overgaat in een grote

cadens voor de cello. Hierop volgt meteen een vrij kort *allegro*. Als verkapt protest tegen het Sovjetregime laat Sjostakovitsj hierin een parodie horen op het volksliedje *Suliko*: een melodie die bij Stalin zeer geliefd was en hij voortdurend zong.

Zwart-wit foto's

Het toneelstuk *Pelléas et Mélisande* uit 1892 van de Belgische schrijver Maurice Maeterlinck wordt vaak gezien als het belangrijkste werk in de stroming van het symbolisme. En terecht. Op een schitterende manier weet hij, in een mystieke en mythische sfeer, een verhaal over een onmogelijke liefde een indringende symbolische lading mee te geven. Dat het toneelstuk veel componisten aantrok, lijkt bijna vanzelfsprekend. Fauré componeerde toneelmuziek bij een Engelse uitvoering van het toneelstuk en Schönberg maakte er een uitgebreid symfonisch gedicht van in een uitbundige laatromantische stijl. Het bekendst is natuurlijk de opera die Debussy naar het stuk componeerde. Zijn impressionistische stijl sluit prachtig aan bij het symbolistische origineel. In 1905 was het de beurt aan Sibelius: hij kreeg de opdracht om de muziek te maken voor een toneelproductie van *Pelléas et Mélisande* in Helsinki. Het werden tien korte delen verdeeld over het toneelstuk. Negen daarvan bracht hij naderhand samen in een voor de concertzaal geschikte suite, dat al snel een van zijn meest bekende orkestwerken werd. Waar Debussy in zijn impressionisme de sfeer van Maeterlinck gestalte geeft in een veelheid van subtiele pasteltinten, gaat Sibelius heel anders te werk. Zijn schrijfwijze is helder en compact, mede ingegeven door het relatief kleine orkest dat hij voorschrijft. Daarmee geeft hij het toneelstuk gestalte als een reeks van muzikale zwart-wit foto's, in klank de decors en de taferelen tekenend die het publiek op het podium te zien krijgt. Dit betekent niet dat Sibelius alles invult, daarmee zou hij het etherische karakter van het toneelstuk geweld aandoen. Juist de soberheid van de grijstinten geven je als luisteraar de vrijheid om met eigen fantasie invulling te geven aan het mystieke drama.

Tekst: Kees Wisse

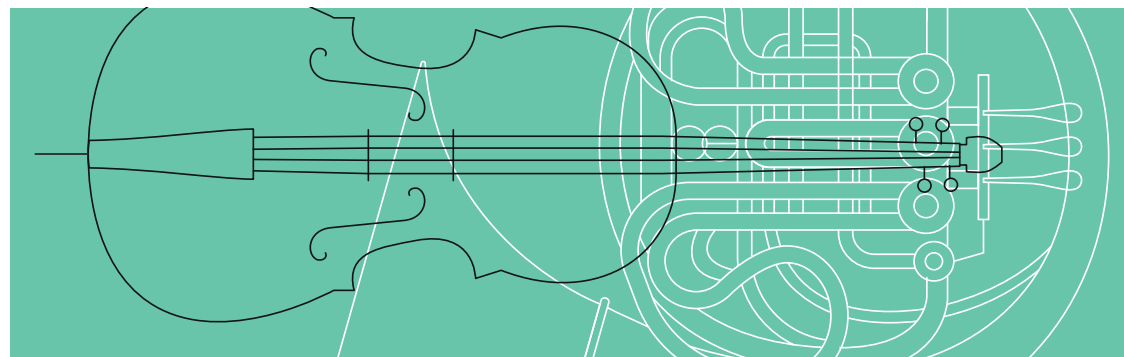
Biografieën

Gordan Nikolić, viool/leiding

Sinds 2004 is Gordan Nikolić concertmeester en muzikaal leider van het Nederlands Kamerorkest. Hij behoort al jaren tot de grootste violisten van deze tijd. In 1989 kreeg hij zijn eerste aanstelling als concertmeester bij het Orchestre d'Auvergne. Van 1997 tot en met 2017 bekleedde hij dezelfde functie bij het London Symphony Orchestra. In de loop van de jaren is hij uitgegroeid tot het gezicht van het Nederlands Kamerorkest. Hij staat niet als dirigent voor het orkest, maar voert vanaf de eerste lessenaar de musici aan. Nikolić wordt regelmatig gevraagd als muzikaal leider bij diverse internationale gezelschappen, waaronder het Australian Chamber Orchestra, het Orchestre de Chambre de Genève en het Antwerp Symphony Orchestra. Naast zijn activiteiten als violist en orkestleider is Nikolić professor aan het Royal College of Music en de Guildhall School of Music in Londen en docent aan Codarts Rotterdam. Hij speelt op een Lorenzo Storioni viool uit 1794.

Torleif Thedéen, cello

In 1985 brak de Zweedse cellist Torleif Thedéen spectaculair door op de internationale podia. Hij won maar liefst drie grote concoursen: het Hammer-Rostropovich-concours in Los Angeles, het Pablo Casals Concours in Boedapest en het European Broadcasting Union's International Tribune-concours in Bratislava. Sindsdien was hij solist bij grote orkesten als het City of Birmingham Symphony Orchestra, het Tsjechisch Philharmonisch Orkest en het Rotterdams Philharmonisch Orkest. Daarnaast gaf Thedéen talloze recitals in zalen als Het Concertgebouw, de Londense Wigmore Hall en de Carnegie Hall in New York. Hij was te gast op festivals als het Verbier Festival, het Schleswig-Holstein Musik Festival en het Kamermuziekfestival Utrecht. Thedéen maakte een groot aantal opnames waaronder de cellosuites van Bach en de met een Cannes Classical Award bekroonde cd met de celloconcerten van Sjostakovitsj. Momenteel is hij hoofdvakdocent cello aan het Koninklijk Conservatorium van Stockholm.

Nieuw! Klankcast - echte verhalen uit het orkest

Deze podcast laat horen dat musici, dirigenten en zelfs componisten ook maar gewoon mensen zijn. Podcastmaker Botte Jellema gaat met hen in gesprek over liefde, vreemde situaties, het leven en natuurlijk klassieke muziek. In de eerste afleveringen zijn altviolist Laura van der Stoep, klarinettist Herman Draaisma en violist Bas Treub te horen. Klankcast is vanaf nu te beluisteren in diverse podcast-apps of via [orkest.nl/klankcast](https://www.orkest.nl/klankcast).

Geef de liefde voor klassieke muziek door!

Met uw Vriendschap kunnen 5 kinderen jaarlijks bij het orkest op bezoek
Wij willen dat ieder kind in aanraking kan komen met klassieke muziek. Met de bijdrage van onze Vrienden is dat mogelijk. Jaarlijks bereiken wij duizenden kinderen op scholen en in de concertzaal.

Als Vriend geniet u bovendien van veel voordelen. Zo zijn er per jaar meerdere Vriendenconcerten en kunt u een kijkje nemen achter de schermen bij het orkest. U bent al Vriend vanaf € 37,50 per jaar. Bekijk alle mogelijkheden online en meld u aan via [orkest.nl/vriend](https://www.orkest.nl/vriend).

Programma

Anton Arenski (1861 - 1906)

Variaties op een thema van
Tsjajkovski, op. 35a (1894)

Theme: Moderato

Variation I: Un poco più mosso

Variation II: Allegro non troppo

Variation III: Andantino

tranquillo

Variation IV: Vivace

Variation V: Andante

Variation VI: Allegro con spirito

Variation VII: Andante con moto

Coda: Moderato

Dmitri Sjostakovitsj (1906 - 1975)

Celloconcert nr. 1 in Es, op.
107 (1959)

Allegretto

Moderato

Cadenza

Allegro con moto

Pauze

Jean Sibelius (1865 - 1957)

Suite 'Pelléas et Mélisande',
op. 46 (1905)

Aan de poort van het kasteel

Mélisande

Aan het strand

Bij de wonderbron in het park

De drie blinde zusters

Pastorale

Mélisande aan het spinnenwiel

Intermezzo

De dood van Mélisande

Nederlands Kamerorkest

o.l.v. Gordan Nikolić, viool
Torleif Thedéen, cello

vr 25 oktober 2019, 20.15 u
(einde concert ca. 22.15 uur)

TAQA Theater de Vest, Alkmaar

za 26 oktober 2019, 20.15 u

ma 28 oktober 2019, 20.15 u

(einde concert ca. 22.15 u)

Het Concertgebouw

Extra

Muziekcafé vr 25, za 26 oktober,
19.40 u

Reserveer nu uw volgende concert op orkest.nl

Schuberts Onvoltooide

Het *Celloconcert* van Schumann in een bijzonder jasje, gespeeld door de virtuoze altviolist Lawrence Power. Gordan Nikolić laat zijn Nederlands Kamerorkest schitteren in de 'Onvoltooide' van Schubert. Vanaf de eerste noten uit de diepte van het orkest tot de machtige finale, blijft de 'halve symfonie' verrassen, overweldigen en ontroeren.

za 8 februari 2020, 20.15 u

ma 10 februari 2020, 20.15 u

Het Concertgebouw

Nederlands Kamerorkest

o.l.v. Gordan Nikolić, viool
Lawrence Power, altviol

Schumann - *Celloconcert versie voor altviol*

Bach/Webern - *Ricercare*

Schubert - *Symfonie in b 'Onvoltooide'*